tét, kritikai harcait, esztétikai törekvéseit nem mindennapi történeti érzékkel és értékfogékonysággal tárgyalta, polemizálva a dogmatikus irodalomtörténet elképzeléseivel olyan időpontban, amikor igen kevés előmunkálatra támaszkodhatott. A századközép kulcsfigurájának, Gyulainak és környezetének rajzát adta hitelesen, máig érvényesen, s módszerével is újat hozott, eszmetörténeti, kritikatörténeti, ízléstörténeti megközelítésével. Az akadémiai irodalomtörténet IV. kötetében megjelent, kismonográfia méretű Mikszáth-fejezete az író pályakezdésének invenciózus méltatásával, s a Mikszáthra vonatkozó, szemben álló nézetek egyeztetésével, egybefoglalásával aratott sikert, a Tompáról készült kitűnő portréból pedig (néhány későbbi részlettanulmánnyal együtt) egy megírandó monográfia körvonalai bontakoztak ki.

A 60-as évek derekától sajátos kettősség jellemezte irodalmi működését. Továbbra is érett, magvas tanulmányokat közölt a múlt századi magyar irodalom köréből (Eötvösről, Jókairól, Madáchról, Tompáról), ugyanakkor egyetemi oktatói feladatainak, az *Alföld* című folyóirat főszerkesztői teendőivel járó kötelezettségeinek, de leginkább eredendő hajlamainak, érdeklődésének engedve mind többet publikált XX. századi szerzőkről. Nemcsak Ady, Móricz, Kodolányi, Németh László munkássága ösztönözte egy-egy szép tanulmány írására, hanem Pilinszky, Dobos László és mások is. Eme értekezéseiben igen szerencsés módon egyesült esszéírói képessége, „írni tudása" elméleti felkészültségével, pontos, tiszta fogalomhasználatával. (Ezen korszak termését tartalmazza az 1976-ban megjelent *Eszmék és irodalom* című tanulmánykötete.) Kovács Kálmán (akárcsak mestere, Barta János) évek, évtizedek múltán is vissza-visszatért régi témáihoz. Igy írt kismonográfiát a 70-es évek közepén *Gyulai Pál szépprózája* címmel (a *Studia Litteraria*-nak, a debreceni egyetem Magyar Irodalomtörténeti Tanszékei évkönyvének XV. köteteként), s műelemző készsége, a műfaji alkatok iránti érdeklődése sok új eredményhez segítette hozzá.

Aligha van, aki Kovács Kálmán könyveinek, tanulmányainak ismeretében kétségbe vonná, hogy nagy tudású, avatott irodalomtörténész és kritikus volt, pedig az „írott" művek együttese csupán csak egy része az 1983 januárjában oly idő előtt lezárult életműnek. Varázslatos szavú előadó és anyagát jól ismerő, szavait komolyan vevő, tárgyát okosan analizáló tudós egyszerre volt a katedrán. Mint irodalmi lap főszerkesztője, mint kultúrpolitikus is maradandót alkotott értéktiszteletével, jó ügyeknek pártját fogó szenvedélyével. Mint ember nem tartozott a „szabályos", a „pedáns" tudósok sorába, de tehetsége, felkészültsége, a nemzeti kultúra iránti felelősségérzete révén sokat meg tudott éreztetni a született, a nagy formátumú irodalomtörténészből. A magyar irodalomtudomány nem romló értékei között kell számon tartanunk, amit elszomorítóan rövid életpályája során alkotott. Irodalomtörténetírásunk oly sok és oly fájdalmas vesztesége között kell számon tartanunk mindazt, aminek véghezvitelére képes lett volna.

Imre László

Oltványi Ambrus

(1932–1983)

Amidőn Oltványi Ambrus elhagyott bennünket, nemcsak az irodalomtudományban, nem is csak a művelődés tágabb körében, hanem magában a művelt magyar életben is hármas hiány keletkezett.

Elvesztettük egyik legjobb filológusunkat. Nemcsak kenyérkereset volt számára ez a nehéz, sokszor oly keserves munka. Nem is elsősorban az. Hanem – így kell talán mondanunk – meggyőződésének kifejeződése, testet öltése. Mert mélyen meg volt győződve, hogy az irodalomban, a szellemi életben, a történelemben mindennek az okát és összefüggéseit, forrását és menetét, szerepét és irányát kell kutatni; s kutatni, megragadni s fölrajzolni csak szigorúan megvizsgált, hitelesített, egybeillesztett tényeken át lehet. Míg hézag van a tények sorában, a következtetés csak föltételes lehet, s keresni kell a hiányzó láncszemet. S mert hiány nélkül szinte egyetlen oksort sem lehet fölépíteni, minden következtetésbe belé kell számítani bizonyos föltételességet is. Az eredményeket szinte sohasem lehet véglegesnek tekinteni, mindig fölülvizsgálatra és kiegészítésre szorulnak. Amiből egyáltalán nem azt vonta le, hogy nem érdemes keresni a tényeket, ha az eredmények úgy is viszonylagosak és föltételesek, hanem ellenkezőleg: nem szabd soha abbahagyni, lezárni kutatásukat. Mert meg volt győződve a megismerés lehetőségéről, hasznáról és nélkülözhetetlenségéről. Ugy volt, abban az értelemben volt ő filológus, ahogy azt Babits mondotta Nietzschéről: a tények egészének jelentésére vágyva. S ha Jókai műveinek kritikai kiadásában elsősorban azt az anyagot kereste és szerette, mely a magyar 19. század építőkockáit szolgáltatta, Széchenyi, Eötvös vagy Pulszky műveiben a kötő-anyagot, a megmunkáló eszközt, az irányító tervrajzot igyekezett meglátni és fölmutatni.

De nagy hiányt hagyott a magyar kritikai életben, vagy inkább kritikai szellemben is. Mert leírt kritikát viszonylag keveset, mintegy másfél, két kötetre valót tett csak közzé; de valamire való tanulmány, folyóirat, könyv nem jelenhetett meg úgy, hogy hamarosan el ne olvasta volna. Minden felfogást meghallgatott, s mindegyikből kész volt méltányolni, amit jónak ítélt. S minden felfogást megítélt és mindegyikből kérdésessé tette azt, amit sem a logika, sem a tények tárgyszerűségével nem látott igazoltnak. A 19. századi nagy liberálisok társadalomtudományainak magatartását becsülte mindenek fölött s tette a maga példaképévé.

Amikor nem engedett munkánk időt a megjelenő publikációk együttmozgó követésére, hányszor hívtuk fel, hogy tájékozódjunk, mit kell pótolnunk, mit érdemes, mit nélkülözhetetlen olvasnunk. S hányszor hallottuk ilyenkor tőle — mert személyre való tekintettől menten tárgyilagos volt mindig —: én ugyan ennek vagy annak a szerzőnek a képességeit nem tartom sokra, de ez a munkája jelentős; vagy fordítva: ez vagy az a szerző rendszerint jót ír, de ezúttal nem érdemes olvasni, érdektelen. Az érték megítélése dolgában nem ismert barátot vagy ellenfelet, rokon- vagy ellenszenvet. Semmiférét; sem irányzatit, sem csoportit, sem megjelenéshelyit. Mint ahogy a maga megírt kritikáiban sem engedett a tárgyszerű, a szakszerű ítélet rovására semmiféle egyéb szempontot érvényesíteni.

S hiányt hagyott, igen nagy hiányt azon a területen is, amely nélkül nem képzelhető el művelődési élet: a társas eszmecsere területén. Symposionra született lélek volt. Nemcsak befogadta, nemcsak kutatta, hanem élte is a művelődés, a gondolkodás, az irodalom világát. Hangverseny, tárlat, színház nem nyújthatott olyan jelentős eseményt, amelyből részt ne kért volna, amelynek élményét és megítélését meg ne beszélte volna társaságban. Ha lényegtelen semmiségekre, szürke személyes napi dolgokra került a szó, idegesen dobolt széke karfáján, hogy aztán ki is mondja: beszéljünk valami érdemibb dologról. Az volt az álma, s a maga erejével ezzel akart mindenképpen hozzájárulni, hogy az annyiszor megindult, s annyiszor megszakadt értelmiség-képződés, értelmiségi életforma és légkörképződés, amely a mienkénél szerencsésebb történetű országokban létrejött, nálunk is megszülessék.

Gyönge szervezetet, törékeny alkatot, betegségre való hajlamot juttatott neki a kiszámíthatatlan sors. Hogy mindennek ellenére ilyen tevékeny s intenzív szellemi életet élt, annak éppen a szellem, a művelődés fontosságában való hit lehetett a legfőbb titka és záloga.

Irodalmi, művelődési életünk egy sajátosan inspiráló, bizakodást sugalló, a kritikai szellem erejét tanúsító jelensége távozott korai halálával, akit mindazok, akik valaha is találkoztak vele, nem felejtenek el.

Németh G. Béla

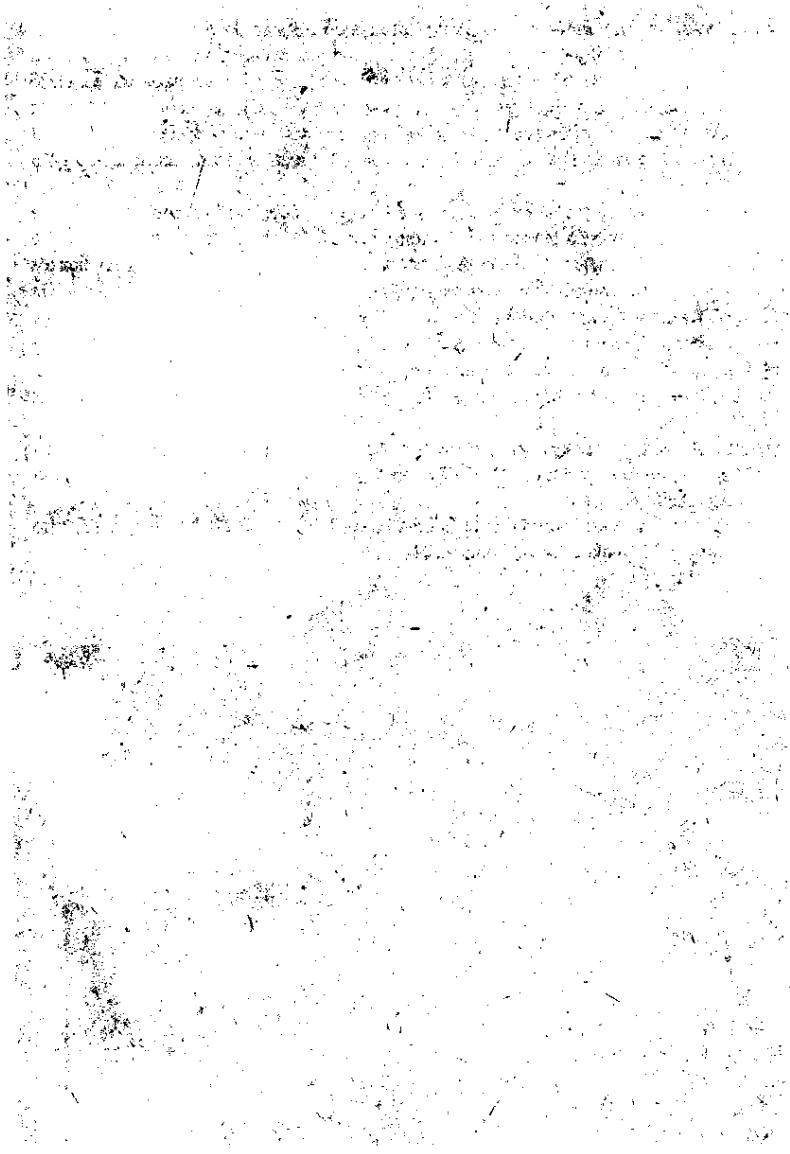

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda főigazgatója
Műszaki szerkesztő: Sándor István
A kézirat nyomdába érkezett: 1983. VI. 15. · Terjedelem: 12,25 (A/5) ív
83. 12200. Akadémiai Kiadó és Nyomda, Budapest · Felelős vezető: Hazai György

СОДЕРЖАНИЕ

Лаж, Ш.: Первоначальная композиция кодекса «Корнидес» 587
Мезеи, М.: Рифма у Д. Бержени 602
Балог, Э.: О толковании драматической сказки М. Вёрёшмарти *Чонгор и Тюнде* 619

Юбилеи

могач, Б.: М. Бабич и Трансильвания 632
эдота, Дь.: Аттила Йожеф и Дьюла Юхас 647
ш, Й.: Лёринц Сабо и Дьюла Юхас 652

Краткие сообщения

уберт, И.: Записи трансильванских гуманистов в Гербарии Брунфельса 660
Итолл, Б.: Новые материалы о «развлекательной» Истории Аргируса 664
Штауд, Г.: Церковная площадь как место театральных представлений 665
Фекете, Ч.: Стихотворение М. Чоконаи-Витеза *Бабочка* в сборнике проповедей 669

Мастерская

Загони, Э.: Д. Костолани — переводчик русской поэзии 672

Обзор

Роберт Дан: Matthias Vehe-Glirius. Life and works of a radical antitrinitarian with his collected writings *(Бан, И.)* 694
Андраш Гёрёмбеи: Литература чехословацких венгров с 1945 по 1980 гг. *(Помогач, Б.)* 699
Ласло Ронаи: Необычные портреты *(Палмаи, К.)* 703
Венгерские мемуаристы 16—18 веков *(Эрдейи К., М.)* 704
Двухтомник переписки молодого Дьёрдя Лукача *(Киши, Э.)* 707

Хроника

Terjeszti a Magyar Posta

Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (PKHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással PKHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetés bejelenthető az Akadémiai Kiadónál (1363 Budapest V., Alkotmány utca 21. Telefon: 111-010).

Példányonként beszerezhető: az Akadémiai Könyvesboltban (1368 Budapest V., Váci utca 22. Telefon: 185-881), a PKHI Hírlapboltjában (1055 Budapest V., Bajcsy-Zsilinszky út 76. Telefon: 116-269) és minden nagyobb árusítóhelyen.

Előfizetési díj egy évre: 114 Ft
1 szám ára: 19 Ft
Indexszám: 25.401

Külföldön terjeszti a KULTURA Külkereskedelmi Vállalat,
H-1389 Budapest, Pf. 149.

Ára: 19 Ft
Előfizetés egy évre: 114 Ft

INDEX: 25 401
ISSN 0021—1486

SOMMAIRE

Lázs, S.: L'ordre original du codex Cornides 587
Mezei, M.: L'art de rimer de Berzsenyi 602
Balogh, E.: A l'interprétation de *Csongor et Tünde*, drame de Vörösmarty 619

Anniversaires

Pomogáts, B.: Babits et la Transylvanie 632
Tverdota, Gy.: Attila József et Gyula Juhász 647
Tasi, J.: Lőrinc Szabó et Gyula Juhász 652

Bulletin

Hubert, I.: Les notes des humanistes de Transylvanie dans le Herbarium de Brunfels 660
Stoll, B.: Des données nouvelles au conte en vers d'Árgirus 664
Staud, G.: La place devant l'église en tant que théâtre 665
Fekete, Cs.: Le *Papillon* de Csokonai dans un volume de sermons 669

Atelier

Zágonyi, E.: Kosztolányi, interprète de la poésie lyrique russe 672

Revue

Dán, Róbert: Matthias Vehe-Glirius. Life and Works of a Radical Antitrinitarian with his Collected Writings. *(Bán, I.)* 694
Görömbei, András: La littérature hongroise de Tchécoslovaquie 1945—1980. *(Pomogáts, B.)* 699
Rónay, László: Szabálytalan arcképek. (Des portraits irréguliers.) *(Pálmai, K.)* 703
Magyar emlékírók, 16—18. század. (Mémorialistes hongrois, XVIe—XVIIIe siècles.) *(Erdélyi K., M.)* 704
Les deux volumes de la correspondance du jeune György Lukács. *(Kiss, E.)* 707

KÖZPONTI KÖNYVTÁRA
Időszaki Kiadványok
SZEGED
1948

1828